

EMPERYALİST DİREKTİFLER VE TARIMIN TASFİYESİ



TARIMIN TASFİYESİ VE KÖYLÜLÜK

Türkiye'nin özellikle son yirmi yılda yaşadığı genel restorasyon sürecinin belli bir olgunlaşma noktasına geldiği günümüzde, tarımsal yapı ve köylü katmanlarının devrimci süreçteki rolü üzerine tartışmalar yeniden güncellik kazanıyor. Özellikle IMF ve Dünya Bankası dayatmalarıyla oluşan tasfiye durumu, kökenleri cumhuriyetin kuruluşuna dek giden tarımsal yasaların değiştirilmesi, tarımsal üretimin geçmiş dönemlerde hiç olmadığı ölçüde küreselleşmiş sermayenin ihtiyaçlarına bağlanması ve bunun yarattığı, yaratabileceği hoşnutsuzluk dalgası, konuyu dikkat çekici kılıyor.

60'lı ve 70'li yıllar itibarıyla büyük çoğunluğu yerel tefeciler-tüccarlar üzerinden geleneksel-sağcı partilere bağlanan, bir bölümü ise yörelere ve durumlara bağlı olarak devrimci güçlerin etkinlik alanı içinde kalan küçük köylülüğün, bugün içinde bulunduğu vahşi tasfiye sürecinde politik tutumunu nasıl belirleyeceği, daha doğrusu bu belirlemenin hangi faktörlerin etkisiyle gerçekleşeceği, özel bir önem kazanmıştır. Ecevit'in "kahramanlık gösterileri" yaptığı 1974 "haşhaş ekim yasağı"(1) günlerinden bu yana köprülerin altından çok suların aktığı, emperyalist

sistemin doğrudan müdahalelerinin artık neredeyse doğallaştığı ve mikrofon uzatılan her küçük üreticinin IMF Türkiye Masası şefinin adını bir çırpıda telaffuz edebildiği koşullarda, soruna yeniden bakmak, en azından doğru bir bakışın verilerini ortaya koymak bugün zorunludur.

Şüphesiz tarımsal yapıdaki üretim ilişkilerinin niteliği ve köylü katmanlarının devrimci mücadele içindeki yeri üzerine yapılan teorik tartışmalar Türkiye bakımından yeni değildir. Üzerinde yaşadığımız coğrafyanın bir bölümü itibarıyla zaman zaman ulusal sorunun da bir parçası olan kırsal potansiyel sorunu, 60'lardan beri solda yoğun biçimde tartışılmış, çoğu zaman da stratejik saptamaların konusu olarak gündeme gelmiştir. Biz, bu yazının amacı ve sınırları bakımından doğrudan böyle bir tartışmaya girmeyi ve buna bağlı olarak kesin belirlemeler ortaya koymayı hedeflemiyoruz; bu yazı kapsamında yapmaya çalışacağımız şey, sorunun son yıllardaki, daha doğru bir ifadeyle yeni dönemdeki manzarasını genel olarak ortaya koymak ve bazı ön-sonuçlar çıkarmak olacaktır. Kırsal alandaki gelişmeler ve bunların politik etkisi üzerine daha yetkin bir çalışma, tabi ki önümüzdeki sayılarda Sosyalist Barikat'ın sayfalarında yer alacaktır; bir bakıma daha güncel sayılabilecek olan bu çalışma ise okurumuz tarafından bir ön-hazırlık olarak algılanmalıdır.

▪ **Üç dönem-üç politika**

Yine de güncel olana gelirken, geçmişe dönük çok kısa bir gezinti yapmak ve bir özet çıkarmak mümkündür. Böyle bir kısa gezinti boyunca ilk göze çarpan şey ise kırsal alan bakımından Türkiye'nin (bugünü de kapsayan) üç esas aşamadan geçtiğidir.

Cumhuriyetin özellikle ilk yirmi yılını kapsayan ilk aşama, bu alandaki statükoların ve ittifakların korunduğu, radikal herhangi bir sıçrama yaşanmaksızın (ki bu tarihsel bakımdan artık mümkün de değildir) kapitalist birikimin oluşturulduğu bir çizgiyle tarif edilebilir. "Bizde büyük araziye kaç kişi maliktir? Bu arazinin miktarı nedir? Tetkik edilirse görülür ki, memleketimizin genişliğine nazaran hiçkimse büyük araziye malik değildir. Binaenaleyh bu arazi sahipleri de himaye edilecek insanlardır" (2) diyen ve "Ağalara toprak reformunu anlatmak imkânsız. Bu reformu ele almak, bütün ağaları, eşrafı kaybetmek demektir. Şimdilik toprak reformu defterini kapadık" (3) belirlemesiyle durumu yeterince açık biçimde ortaya koyan M. Kemal ve kadrosu, zaman zaman iniş çıkışlar gösterse de bu esas

hattan ayrılmamışlardır. Böylece bir yandan işin esası olan büyük toprak mülkiyeti korunurken, diğer yandan da Osmanlı'dan devralınan toprak hukuku düzene konulmuş, Medeni Kanun ve Kadastro ile mevcut statüko yerine oturtulmuştur. 1925'te "aşar" vergisinin kaldırılarak etkisiz bir nakdi verginin konulması, büyük çiftliklerin kurulması, tarım makineleri ithalatındaki kolaylıklar, 1924'de Ziraat Vekaleti'nin kuruluşu ve daha sonra "Hayvan Islahı Kanunu"ndan "Buğday Kanunu" ve "Zirai Mücadele Kanunu"'na kadar bir dizi hukuk düzenlemesi, aynı doğrultudadır.

Bu dönemin tarımla ilgili gelişmelerini uzun uzun anlatmak gerekmiyor aslında. Bunun yerine, çok büyük bir rahatlıkla şu söylenebilir: Toprak Mahsulleri Ofisi'nden Zirai Donatım Kurumu'na dek bugün var olan bütün tarımsal kurumlar, tarıma dayalı fabrikaların büyük çoğunluğu, bir bölümü son dönemlerde değiştirilmiş olan tarıma ilişkin bütün yasalar, tarıma yönelik eğitim kurumlarının hemen hepsinin temel yapıları, bu dönemin ürünüdür ve esas olarak dönem, bu anlamda da bir "düzenleme" ve "kuruculuk" dönemidir. Tarımın tartışılmaz ve yoğun ağırlığı bütün süreci belirlemektedir ve aslında bu, politik ittifaklar anlamında da bir statükonun ifadesidir. 1927 yılı verilerine göre Türkiye'nin 13,6 milyon olan nüfusun %75'i köylerde yaşamakta, %2,1'i sanayide çalışmakta, %1,9'u ticaretle uğraşmaktadır. Tarım yapılan alanlar 4,4 milyon hektardır ve feodal işleyişin adeta simgesi sayılabilecek hububat tarımı hakimdir. Öte yandan, 1927'de tarıma dayalı işletmeler, toplam sanayi üretiminin de %65'ini üretmektedir; keza dış ticaret bakımından da benzeri bir manzara söz konusudur.

Ve tabii, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bir dizi hukuksal-kurumsal düzenlemenin yapıldığı dönem boyunca dokunulmayan tek şey mülkiyet yapısıdır. 1933-34 yıllarında "toprakların tapusuz kısmını devlete mal eden" ve Ziraat Vekaleti ile Devlet Şurası tarafından reddedilen birinci, CHP parti grubunda kabul edilmeyen ikincisi, 1941-42 yıllarında sonuçsuz kalan üçüncüsü ve nihayet 1945'te hazırlanıp yasalaşmayan "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısı" hep aynı dönemin ürünleridir ve hiçbir biçimde hayata geçmemişlerdir.

1950'ler sonrasında yeni-sömürgeci ilişkilerin gelişmesiyle başlayan ikinci aşama ise, esas olarak ithal ikameci yoldan yürüyen "kalkınma hamlesi"yla karakterize olmuş, emperyalizmle bütünleşerek gelişen kapitalist ilişkiler gitgide tarımı daha çok etkisi altına almıştır. Kapitalist altyapının ve haberleşme-ulaşım ağlarının çoğunun zemininin yaratıldığı bu dönem, feodal ilişkilerin hukuken ve politik ittifaklar anlamında korunduğu ama alttan alta da tedrici olarak çözüldüğü bir

dönemdir. Tarımsal mekanizasyon, sanayi bitkilerinin yaygınlaştırılması ve tarım-pazar ilişkisinin kesinleştirilmesi, tarımdaki birikimlerin işbirlikçi kapitalist ilişkilere geçişinin temellerinin oluşması, toprağın mülkiyetindeki yoğunlaşma ve milyonlarca insanın kentlere savruluşu, karakteristik çizgilerdir. Tarımsal ürün destekleme politikasının da en yoğun biçimde uygulanması bu döneme denk düşer; 1960'lara dek 11 olan desteklenen ürün sayısı 29'a çıkarılır. Büyük toprak ağaları ve artık hatırı sayılır güçlere erişen tarım kökenli kapitalist işletmeleri yoğun biçimde desteklenerek politik ittifaklar da korunmakta, buna karşın çok kısa süren bir "balayı"ndan sonra küçük üreticilerin gitgide yoksullaştığı ve topraksız köylülerin artarak patlama unsuru haline geldiği bir süreç yaşanmaktadır. Bu arada Türkiye, hiçbiri yasalaşmayan Toprak Reformu tasarıları bakımından gerçek bir şöhrete sahiptir; 1935-1971 arasında tam 13 adet tasarı özenle hazırlanıp yine aynı özenle rafa kaldırılmıştır.

Ve elbette, denizin suyunun bitmesi de pek uzun sürmemiştir. 70'lere doğru gelinirken emperyalist sistemin tıkanışı, yeni sömürgeci ilişkilerin zorlanmaya başlaması, tarımı da darboğaza sokmuştur. Uzun süre yüksek tutulabilen ürün alım fiyatları hızla düşerken, tarım girdileri fiyatları kapitalist pazarın daralmasına bağlı olarak artmakta ve derinleşen kriz koşullarında tarım, kurtulması gereken bir yük haline gelmektedir.

Olgunlaşmış biçimlerini bugün gözlemleyebildiğimiz üçüncü aşama, bu anlamda aslında 1980'lerde başlayan bir restorasyonun ürünüdür ve başlangıç noktası aşağı yukarı 24 Ocak 1980 programına denk düşmektedir. Emperyalist merkezlerin açık dayatmasıyla hazırlanan ve ancak bir askeri cunta şartlarında gerçekleştirilebilen 24 Ocak programı, bütün emekçi kesimlere yönelik bir saldırı olmasının yanında, tarıma yaklaşım bakımından da kesin bir değişikliği simgeler. Örneğin, 1980 sonrasında, desteklenen ürün sayısı hızla azaltılarak 1985'te 13'e, 1990'da 9'a inmiştir. Destekleme alım fiyatları iniş-çıkışlı bir rota izlerken, tarımın piyasa koşullarına tabi olmasını sağlayan politikalar hayata geçirilmiş, dış ticaret korumacılığı azaltılarak girdi sübvansiyonları kaldırılmıştır. Tarım piyasalarını düzenleyici kamu kurumları etkisizleştirilerek özelleştirme kapsamına alınırken bazılarının sahip oldukları "tekel" gücüne son verilmiştir. 1960'lı yılların moda deyimi olan "karma ekonomi" kavramı giderek tarihe karışmış, tekelci burjuvazinin kesin ve net egemenliği inşa edilirken politik anlamda da bir hesaplaşma yaşanmıştır. Örneğin, toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde tarıma ayrılan pay 60'lı yıllarda %13.5-%11.1 arasında iken 1999'a gelindiğinde

%5'e kadar düşmüştür. Tarıma verilen yatırım teşvik belgelerinin tüm sektörler içindeki payı 1993-98 yılları ortalaması %1.2'dir ve bu seramik sanayi için verilen teşvik belgelerinden (%1.3) bile azdır.

Bu dönem, daha ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz gibi artık yalnızca oligarşi içi bir sorun olarak büyük toprak sahipleriyle kopuşma bakımından değil, tarımın bizzat kendisinin tasfiyesi bakımından da çok trajik bir aşamanın kapısını aralamıştır. Tarımda yıllık büyüme hızı ortalaması 1950-78 arasındaki dönemde yılda %3-3.5 iken 1963-80 yılları arasında %1.8'e, 1989-98 yılları arasında %1.3'e inmiştir. 1980'de 15,8 milyon olan büyükbaş hayvan sayısı 1996'da 11,8 milyona, 48,6 milyon olan küçükbaş hayvan sayısı da 42 milyona düşmüştür. Sonuçta, özellikle 90'lardan sonra ayrıntılara ilişkin kararların bile emperyalist finans kurumlarının direktiflerine bağlandığı bir ortamda tarımsal alan bir bütün olarak dünya pazarının ritmine ve isteklerine bağlanmış, tarım sorunu ile emperyalizm sorunu tarihte görülmemiş biçimde içiçe geçmiştir.

▪ **Yeni süreç ve küresel tahakküm**

Özellikle yazımızın ilgi alanına giren bu yeni süreç ya da üçüncü aşama, 80'lerde başlatılan adımların belirli bir olgunlaşma evresi olarak görülebilir. Sermayenin serbestçe dolaşımı için bütün ulusal sınırların delik deşik edilmesi ve sınırsız-kesin egemenlik biçimlerinin yaratılması anlamına gelen emperyalizmin yeni süreci, daha önceki sayılarımızda kapitalist iş örgütlenmesinin ve emperyalist sömürünün yeni biçimleri bakımından ele alınmıştı. Aynı sürecin tarım bakımından ifade ettiği anlam ise, genel eğilimden çok bağımsız değildir. Sermaye dolaşımının önündeki bütün engelleri ortadan kaldıran "yeni" politik ve ekonomik düzen, tarımsal alanda da sömürüyü kısıtlayan tüm sınırları tasfiye etmeyi hedeflemiştir; böylece yeni sömürge ülkeler bakımından tarım sektörü eski modeldeki konumundan daha geriye doğru itilirken doğrudan emperyalist mekanizmanın parçası haline getirilmiştir.

Uruguay Roundu olarak da anılan GATT'ın (Tarifeler ve Ticaret Anlaşması) 8. Tur toplantıları, bu politikaların belirlenip dayatıldığı en önemli kurumsallık olmuştur. 1985'te başlayıp 7.5 yıl süren toplantılar dizisinin sonunda varılan anlaşma, genel gümrük indiriminin yanında, tarımdaki korumacı önlemlerin kaldırılmasını da karara bağlamıştır. Türkiye'nin de imzaladığı çok taraflı anlaşmaya göre, tarımsal destekleme bütçeleri 6 yılda %36 oranında azaltılacak, çiftçi koruma sistemleri

kaldırılacak ve desteklenen ürünlerin ihracat hacmi %21 azaltılacaktı. Başlangıçta nisbeten “yumuşak” hükümler taşıyan bu koşullar, daha sonradan IMF ve DB tarafından yapılan müdahaleler ve dayatmalarla daha da ağırlaştırılmış, MAI anlaşmasıyla özellikle yeni sömürge ülkelerin bütün ticari sistemleri (ve bu arada tarım) emperyalist “hukuk”un parçası yapılmıştır. O kadar ki, DTÖ’nün kuralları içerisinde, bir ülkenin tamamen kendine yeterli olduğu ürünlerde bile %5 ithal mecburiyeti getirilmiş, tohum ve ilaç alanında kesin tescil uygulamasına geçilerek lisanssız tohumu “hırsızlık” sayan yeni bir düzen yaratılmıştır.

Bu uluslararası kapsam içinde, Türkiye bakımından sürecin bir anlamda miladı sayılan 24 Ocak 1980 kararları, daha doğrusu kararların arkasındaki emperyalist finans kurumlarının direktifleri, son derece açıktır ve üç maddede özetlenebilir: tarım ürünleri taban fiyatlarının düşük tutulması, tarımsal desteklemelerin azaltılması veya kaldırılması ve tarım girdilerinin fiatlarının dolara endeksli olarak serbest bırakılması...

Bu, özelleştirme furyasının 83’lerde başlayan ilk adımlarıyla birlikte düşünüldüğünde, tarıma yönelik sistemli bir saldırının başlangıcıdır ve aslında tekelci burjuvazinin 12 Mart 1971’de deneyip geri adım attığı bir hesaplaşmanın yeni aşamasıydı. Tekellerin “kaynakları hortumlayan ama vergi filan vermeyen” tarım kesimi konusunda neredeyse otuz yıldır ima yoluyla dile getirip durduğu “asalaklık” suçlaması, ilk kez gerçekten yaşamın içinde somut bir programatik anlam kazanıyordu. Böylece, tarımsal üretim kapasitesi düşürülecek, tohum, gübre, ilaç, akaryakıt, makine gibi çiftçinin almak zorunda olduğu girdilerin fiyatları dolara endekslenerek sürekli biçimde yükseltilecek, tarımsal kredilerin faiz oranları yükseltilirken bunun karşısında ürün bedelleri düşük tutulacaktı. Bu arada, tarımsal ürünlerin ithalatı üzerindeki kısıtlamalar kaldırılırken, yeni bir pazarın da kapıları açılmış olacaktı. Elbette bütün bunlar, “hain bir plan”ın uygulamaları değil, tıkanan sistemin geldiği noktada yeni-sömürgeci ilişkinin değişen boyutlarının zorladığı koşullardı.

▪ **Emperyalist direktifler ve “niyet mektupları”**

80’lerden beri geliştirilen ama zaman zaman politik nedenlerle de uygulamaları kısmen geciken bu politikaların en açık görünümleri, 1999 sonrasında ortaya çıkmıştır. Özellikle Aralık 1999 ile Aralık 2000 arasındaki bir yıllık süreçte 2000-Programı çerçevesinde IMF ve DB’na sunulan 5. Niyet Mektubunda tarıma ilişkin

verilen taahhütlerin yeni sürecin temellerini oluşturmuştur. 2000 Programı çöktüğünde imdada yetişen 2001 Programı ve ünlü Derviş kapitülasyonları da tarımla ilgili olarak aynı mantığın devamı anlamına gelmiştir. 15 Mart 2001'de açıklanan "Programın Genel Stratejisi" metninde ya da 14 Nisan 2001'de açıklanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" metninde "acil yasal düzenlemeler" başlığı altında ortaya konulanlar da aynı çerçevededir. Görülmektedir ki, Yapısal Uyum Programı'nın en önemli ayağı, tarımın tamamen emperyalist pazara bağlanmasını içermektedir.

9 Aralık 1999 tarihinde IMF'ye verilen ana Niyet Mektubu'nda açıkça, "Reform programımızın orta vadeli amacı var olan destekleme politikalarını safhalar halinde ortadan kaldırmak ve fakir çiftçileri hedef alan doğrudan gelir desteği sistemi ile değiştirmektir" denilmekte ve daha sonra DB'na verilen 10 Mart 2000 tarihli Niyet Mektubu'nda da "Tarım alanında, hükümet, büyümenin desteklenmesi ve tarımsal destekleme politikalarının bütçe ve tüketiciler üzerindeki yükünün azaltılması için geçmişe kesin bir set çekme niyetindedir. Orta vadeli hedef, hükümetin sübvansane ettiği girdi, kredi ve temel mahsullerdeki fiyat desteklerine dayanan mevcut sistemin, zaman içerisinde küçük çiftçileri giderek daha fazla hedefleyecek doğrudan gelir desteği programı ile değiştirilmesidir" ifadeleri yer almaktadır.

Aynı metinde, "tarımsal reform programı, devletin tarımsal üretim ile tarımsal sanayi üretiminde doğrudan bir rol almaktan çekilmesine yönelik orta vadeli hedef doğrultusunda, sektördeki devlet varlıklarının ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesini kapsamaktadır" denilerek, tarımdaki büyük tasfiyenin ve özelleştirmenin güvenceleri verilmektedir.

Niyet mektuplarının şimdiye kadarki "destekleme politikası" nı hedef tahtasına koyması, tekelci burjuvazinin 30 yıllık rüyası düşünüldüğünde dışsal nedenlerin ötesinde içsel çıkarlar bakımından da rastlantı değildir. Örneğin, 9.12.1999 tarihli Niyet Mektubundaki geçmişe dönük eleştiriler, adeta herhangi bir TÜSİAD kodomanının ağzından çıkmış gibidir. "Halihazırda uygulanmakta olan tarımsal destekleme politikaları fakir çiftçilere destek sağlamanın en düşük maliyetli yöntemi değildir" gibi makul görünen noktalardan başlayıp, [bu uygulama] "fakir çiftçilerden çok zengin çiftçilere fayda sağlamaktadır" gibi "sosyal içerikli" cümlelere dek uzanan bu eleştiriler, sonuçta "bütün bunların ötesinde, bu politikalar, son yıllarda ortalama olarak GSMH'nın %3'ü gibi bir maliyet ile vergi mükellefleri üzerine yük getirmektedir" cümleleriyle meselenin özüne

gelmektedir!

Bütün mektupların favori kavramı ise “rasyonalizm”dir. “Geçiş döneminde tarım politikaları rasyonalize edilecektir”, “Hükümet, doğrudan gelir desteği sistemi hazırlıklarının yanı sıra tarımsal destekleme politikalarını rasyonel hale getirme çabalarını hızlandırmaktadır” gibi laflar mektuplarda ardı ardına sıralanmakta ve böylece “tasfiye” kavramı “rasyonalizasyon” kavramının arkasına gizlenmektedir.

Direktiflerin ve verilen güvencelerin en temel noktası ise “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri’nin (TSKB) bağımsız kurumlar haline dönüştürülmesi”dir. “TSKB’lerin işletilmesinde bütün öncelik haklarının ve hükümetin rolünün ortadan kaldırılması” hedefi, “politik müdahalelerin/partizanlığın önlenmesi” gibi halka şirin görünen bir siyasi demogojiyle sunulsa da gerçek amaç, bu alanın çökertilmesi ve emperyalist piyasanın doğrudan hakimiyetinin sağlanmasıdır. Üstelik bu konularda da aynen diğer özelleştirme uygulamalarında olduğu gibi bol bol çarpıtma örneklerine rastlanmış, hiçbir biçimde zarar etmeyen kurumların batmış gibi gösterilmesi, kolayca önlenabilir zararların kasıtlı biçimde önlenmemesi türünden sahtekarlıklar sık sık gözlenmiştir.

18 Aralık 2000’de, IMF’ye verilen üçüncü ek niyet mektubunda da aynı şeyler “tarım politikalarının reformunda, tüm dolaylı destek politikalarından 2002 sonuna kadar kademeli olarak vazgeçilmesi ve doğrudan gelir desteği (DGD) sisteminin uygulanmasına geçilmesi amaçlanmaktadır” şeklinde ifade edilmekte ve dünyada benzeri görülmemiş bir hızla çok kapsamlı değişikliklerin garantisi verilmektedir.

Gerçekten de, 2000 yılı içinde program doğrultusunda önemli mesafeler de katedilmiş, örneğin tüm TSKB’leri yeniden yapılandırarak bir Yeniden Yapılandırma Kurulu’nun oluşturulması tamamlanmış; tahıllardaki dış ticaret korumasında indirim başlatılmış, destekleme alımları için ödenen fiyatların hedeflenen enflasyonu aşmayacağı taahhüdüne kriz koşullarına rağmen uyulmuştur.

▪ **“Destekleme”nin hakkında gelmek için**

Niyet mektuplarının tarımı desteklemenin sona erdirilmesine ilişkin bölümleri son derece açıktır. Fiyat garantisıyla destekleme alımlarının, girdi desteğinin, kredi

desteğinin, prim desteğinin 2 yıl içinde tamamen ortadan kaldırılması, buna ilişkin tüm kurumsal mekanizmanın özelleştirme-tasfiye yoluyla sistemden çıkarılması, TSKB'lerin tedricen işlevsizleştirilmesi ve bu kurumların sınai tesislerin tasfiyesi ve nihayet tarım ürünlerine yönelik ithalat koruma oranlarının yüzde 45'ten yüzde 5 düzeyine çekilerek anlamsızlaştırılması mektuplarda ayrıntılarıyla tanımlanmış ve araçları, aşamaları belirlenmiştir.

Fiyatlar alanında, alım fiyatlarının hedeflenen enflasyona endekslenmesi, buğday fiyatlarının Şikago Borsası fiyatları referans alınarak oluşturulması, TMO satış fiyatlarının maliyetleri karşılayacak düzeyde tutulması, 2002'de destekleme fiyatı açıklanmaya son verilmesi; Alımların sınırlanması bakımından, şekerpancarı kotalarının belirlenmesi, Tütünde destekleme alımının 2001'de sona erdirilmesi, TMO stoklarının azaltılması;

Mali destek sınırlamaları olarak, Şeker Fab.A.Ş'nin zararlarının karşılanmasının bütçeye konulan sabit ödeneği aşmaması, yağlı tohum ve bitkilerde destek primlerinin sınırlandırılması, çay budama tazminat ödemelerinin azaltılması ve bütçe ödenekleriyle sınırlandırılması; girdi (gübre) desteğinin nominal olarak sabit tutularak tedricen tasfiyesi, TSKB'lere devletçe "herhangi bir mali destek sağlanamayacağı"nın yasa hükmü yapılması, Ziraat Bankası'nın kredi sübvansiyonu toplam maliyetinin 1999'a göre yarı yarıya düşürülmesi ve bu amaçla ZB tarımsal kredi faizlerinin %60-65 düzeyindeki oranlarının gösterge faiz hadlerine eşit oluncaya kadar düşürülmemesi;

Özelleştirme hedefleri olarak, orta vadede devletin tarımsal üretim ile tarımsal sanayi üretiminde doğrudan bir rol almaktan çekilmesi, Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nin 2002 sonuna dek tümüyle satılması, TEKEL fabrikalarının Özelleştirme İdaresi'ne devri, alkollü içkiler kanununun değiştirilerek alanın özel sektöre açılması, Tütünde destekleme alımına son verecek, tütün alımında ihale mekanizmasını oluşturacak tütün kanununun çıkarılması, Ziraat Bankası'nın 4-5 yıl içinde satılması, en geç 4.5 yıllık bir süre içinde özelleştirilmesi, ÇAYKUR işletmelerinin özelleştirilmesi, TZDK, TİGEM, TÜGSAŞ, İGSAŞ'ın özelleştirme kapsamında değerlendirilmesi ve TSKB'lerinin tedricen özelleştirilmesi gibi maddeler (belki okura inanılmaz gelecektir ama) IMF'ye verilen Niyet Mektupları'nda ayrıntılarıyla yer almıştır.

Üstelik aynı mektuplar uyarınca "Kooperatif ve birliklere (...) devlet veya diğer kamu tüzel kişilerinden herhangi bir mali destek sağlanamayacağı" kesin bir yasa

maddesi haline getirilmiş, örneğin banka sektörü bakımından akıllardan bile geçirilmeyen bir katı "liberalizm" tarım alanı için uygun görülmüştür.

▪ **Doğrudan gelir desteği: Bir tür rüşvet**

IMF'ye verilen Niyet Mektupları'nda en çok sözü edilen uygulamalardan biri olan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ise önü kesilmesi gereken tarım alanlarında oluşacak tepkileri geçici olarak engellemeyi amaçlayan bir tür rüşvettir. 14 Mart 2000 tarihinde yürürlüğe giren yasa uyarınca, destekleme sistemlerinin kaldırılmasının yaratacağı tepkilere karşı bir geçiş uygulaması getirilmiş, 200 dönümden az araziler için neredeyse karşılıksız denebilecek bir biçimde tapu sahiplerine dönüm başına 10 milyon TL ödenmesi kararlaştırılmıştır. Bir kaç yıl içinde tamamen kaldırılacak olan bu uygulama, IMF'nin direktifidir ve dünyanın hiçbir ülkesinde tek başına uygulanmamaktadır. DGD ödemelerinin, 200 dönüme kadar arazi miktarı için dönüm başına 10 milyon lira olarak yapılacağı, 5 dönümün altında arazisi olana ise 5 dönüm üzerinden ödeme yapılacağı belirtilmiştir. Buna göre 5 dönümlük arazisi olan bir çiftçinin alacağı destek 50 milyon lira, 200 dönümlük bir araziye sahip çiftçinin ise 2 milyar liradır. Geri dönüşsüz hibe biçiminde yapılan bu parasal yardım, uzun süreli de değildir. Yani bir süre sonra, tarıma istenilen biçim verildiğinde, IMF ve oligarşi bu yükten kurtulacaklar ve geriye milyonlarca işsiz kalacaktır.

Öte yandan, doğal olarak yerel kayıtlar üzerinden yapılan bu ödemeler, kısa sürede tarımla ilgisiz insanları, arazi spekülörleri, konut yapı kooperatifleri, kuyumcu, mühendis, avukat, doktor, tüccar, otelci, un fabrikatörü, serbest meslek sahiplerini harekete geçirmiş, sonuçta uygulama genel bir arpalığa da dönüşmüştür. Öyle ki daha ilk pilot uygulamada, başvuru sayısı, beklenenin üç katı olabilmiştir. Tarımı değil, tarım yapmamayı özendiren bu sistem sonucu, bir yıl içersinde 995 trilyon lira ödeme yapılmıştır. AB ülkelerinde ve ABD'de ancak diğer girdi, pazar destekleriyle birlikte uygulanan sistem, Türkiye'de kasıtlı olarak üretim ve verimlilik referanslarından uzak tutulmuştur. Rastgele değil, çokuluslu şirketlerin çökertilmesini emrettikleri alanlara yöneltilen bu uygulamanın maliyeti ise yine iç borçlanma yoluyla vergilerden ve başka kaynaklardan çıkmaktadır. Kısacası, kotalarla, düşük fiyatlarla belli alanlarda tarım yapmaları engellenen üreticiler, bir süreliğine bu rüşvetle oyalanacaklar ve sonuçta her şey bittiğinde ortada boş araziler ve kentlere yığılmaya devam eden topraktan kopmuş kitleler kalacaktır.

▪ **Sonuçlar ve olası gelişmeler**

Yapmaya çalıştığımız bu kısa özetten de anlaşıldığı gibi, 1970’li yıllardan itibaren temelleri atılan ve 1990’lar boyunca olgunlaştırılan yeni süreç kapsamında tarımsal alan, kilit sektörlerden birini oluşturmakta ve hem dünya ölçeğinde hem de Türkiye’deki uygulamalar açısından ciddi incelemeleri hak etmektedir. Sermaye dolaşımı ve sömürünün önündeki bütün engelleri ortadan kaldırmayı hedefleyen “küreselleşmiş soygun düzeni”, bu anlamda dünyayı adeta büyük (ve şüphesiz Ortaçağ’dakinden çok farklı anlamda) bir “derebey çiftliği” gibi tasarlamakta, “ortakçılar”, “tarım işçileri” ve kaderi çiftlik sahibinin/tüccarın insafına kalmış “küçük çiftçiler”den oluşan bu düzenleme içinde, doğa ve insan kaynaklarının tüketilmesi pahasına da olsa kârı azamileştirmeye yönelmektedir.

Bu gelişmelerin sonuçları (en azından şimdiki veriler üzerinden) değerlendirildiğinde, Türkiye açısından (hatta belki yeni sömürge ülkelerin çoğu için) yapılabilecek anlamlı saptamalardan biri, tarım sorununun artık ağırlıklı olarak toprak mülkiyetinin paylaşımıyla ilgili bir sorun olmaktan öteye geçtiği ve doğrudan emperyalizmle ilgili bir sorun haline geldiğidir. Gerçekten de, tarihte örneği görülmemiş ölçüde yoğunlaştırılan, en küçük ayrıntılara dek uzanan bir çokuluslu şirketler hegemonyası, dünyanın birçok köşesinde ve Türkiye’de kendine-yeterli, kısmen kapalı yapıları dağıtmakta ve kırsal alanların her metrekaresini ve her ürünü, kullanılan her girdiyi dolaysız biçimde denetim altına alma hedefine doğru ilerlemektedir ve bu noktada, köylü katmanlarının ve küçük tarım üreticilerinin tepkilerinin gelecekteki biçimlerinin daha fazla anti-emperyalist/anti-kapitalist tutumlara doğru kayması beklenebilir. Türkiye bakımından 60’lı yıllardaki ETÜS (Ege Tütün Üreticileri Sendikası) ya da Fındık, vb mitingleri döneminin tekrarlanmasını beklemek belki bugün için erkendir ama sistemle karşı karşıya gelen toplumsal kesimler bakımından esas sorunun devrimci iradenin yokluğu koşullarındaki güvensizlik olduğu unutulmamalıdır. Bu iradenin kendisini ortaya koyması halinde, kırsal alanda emperyalizm ve yerli oligarşinin politikalarından zarar gören kitlelerin daha aktif olması mümkündür. Bugünlerde bağımsız çıkışlarla ya da sağ partilerin manipülasyonu ile tepkileri ifade eden yığınlar, bütün düzen temsilcilerinin aynı politikaların arkasında durduğunu gitgide daha çok farketmektedirler ve bu durum, kırsal alanda ciddi devrimci faaliyetlerin önünü açmaktadır.

Emperyalist politikaların tarımda yarattığı yıkımın gerçek sonuçlarının bir süre

sonra kendisini daha açıkça ortaya koyacağı düşünülürse, bu çürütücü politikaların pek yakında kentlere eskisinden çok daha fazla sayıda insanı yığması da beklenebilir. 60'lı yıllardaki büyük dalganın ardından gelen 90'ların Kürt göçüyle sarsılan metropoller, büyük bir olasılıkla bu kez de boşaltılmış-kurutulmuş tarım alanlarından akan işsizler kitlesiyle yeniden biçimlenmek zorunda kalacaktır. Ki, bu da şüphesiz devrimci hareketin gündemine alması gereken bir durumdur; çünkü her yeni dalganın eğer devrimci bir özümleme kapasitesiyle karşılanamıyorsa büyük bir lümpenleşme eğilimi yarattığı deneyimlerle bilinmektedir.

Ve nihayet, son yirmi yılda düzen cephesinde yaşanan bir dizi hesaplaşmanın oligarşinin bileşimini büyük ölçüde homojenleştirdiği ve tarımdaki gelişmelerin de bu saflaşmayı artırdığı söylenebilir. Mezopotamya ayağı bakımından, yöresel feodal egemenliklerin törpülediği savaş süreci zaten yeterince "temizlik" anlamına gelmiştir. 50'li, 60'lı yıllar boyunca bölgede "altın devirler" yaşayan büyük yerel güçlerin bir bölümü savaş süresince ulusal dinamik tarafında yer aldıkları için "malum" yöntemlerle zayıflatılır ve etkisizleştirilirken, düzen cephesinde yer alanlar da aslında "koruculuk" rütbesine düşerken bir yandan rantlar sağlamışlar ama diğer yandan da topraktan kaynaklanan güçlerinin bir bölümünü yitirmişlerdir. Batı'da ve orta kesimlerde ise işler uzun süredir kapitalizmin oyun kurallarıyla yürümektedir ve artık iktidara bir biçimde ortak olabilecek çapta iktisadi-politik güce sahip feodal ailelerin varlığından söz edilememektedir. "Küreselleşmiş" sömürü düzeninin tarımın bütün ayrıntılarına hakim olmaya başladığı yeni süreçte, bu tür güçlerin iyice törpüleneceği ve oligarşik diktatörlüğün tekelci burjuvazi ekseninde tamamen saflaşacağı kesin gibidir; hatta bu sürecin büyük ölçüde tamamlandığı bile söylenebilir. Şüphesiz bu durum, devrimci mücadele açısından herhangi bir potansiyel içermemektedir; ama böylece ortaya çıkabilecek bir "kaybetmişler" potansiyelinin düzen içi muhalefet kanallarına, yer yer İslami kanallara akması mümkün görünmektedir.

Sonuçta, ne olursa olsun, tarımdaki emperyalist zorbalığın sonuçlarının genel toplumsal yapı bakımından ağır olacağı; bugünkü ve gelecekteki IMF-DB operasyonlarının yeni toplumsal katmanları düzenin kenarına, lanetlenmişler tarafına doğru iteceği kesindir. Ve bu durum, devrimci hareket bakımından ciddi olanaklar yaratmaktadır. Yeter ki, devrimci hareket, kitlelerle arasındaki esas sorunu, "güven" sorununu aşabilsin, bunun için ciddi adımlar atabilsin...

Dipnotlar:

- (1) 1974'teki Ecevit iktidarı sırasında, ABD'nin verdiği "haşhaş ekiminin yasaklanması" emri, uzunca bir süre tartışılmış ve sonuğa "ekim alanlarının sınırlanması ve denetlenmesi" formülüyle tatlıya bağlanmıştı.
- (2) Söylev ve Demeçler, Akt. İsmail Cem, Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi.
- (3) S.Sertel, "Roman Gibi", sf:76, Akt. Y. Küçük

▪ **Tütün Yasası**

Aynı günlerde çıkarılan "Tütün Yasası" da esas olarak aynı amaçlara hizmet etmektedir. Dünyada her yıl ortalama 6.5 milyon ton tütün üretilmekte ve bu miktar içinde şark tipi tütünün üretimi 350 bin tonu ancak bulmaktadır. Bu miktarın %65'ini üreten Türkiye, dünyada şark tipi tütünün en büyük üreticisi durumundadır. Ayrıca, Türkiye'de 20 milyon dolayındaki sigara tüketicisi uluslararası sigara tekellerinin dikkatini çekmektedir.

2000 yılına kadar Türkiye'deki 500 büyük sanayi kuruluşu içinde üçüncü sırada olan TEKEL, 2,5 milyon tütün üreticisi ve Tekel fabrikalarında çalışan 40 bin dolayında işçi ve memuru kapsayan yapısıyla ötedenberi iştah kabartıcı olmuştur. Böyle bir kapasiteye sahip olan en büyük kamu işletmesinin faaliyeti, 1980'den sonra yavaşlatılmış, 1984'te tamamen durdurulmuş ve yabancı sigara ithalatına izin verilmiştir. 1985'ten itibaren yabancı tütünler Türkiye'de yetiştirilmeye başlanmıştır. 1986'da Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu değiştirilmek suretiyle sigarada devlet tekeli kaldırılmış,1990'da İzmir Torbalı'da Philip Morris-Sabancı Holding birlikteliğiyle DPT'nin de izni alınarak sigara fabrikası kurulmuştur. Bütün bunlara karşın, sigara üreten yabancı firmalar, sigara tüketimindeki paylarını %17'nin üzerine çıkaramayınca, Türkiye pazarında yerini koruyan TEKEL, özelleştirmenin hedefi haline gelmiştir. Sigara ve diğer tütün mamülleri üretiminde kapasite, teknoloji açısından yeni koşullar getirilirken, üretme koşullarını yerine getirenlere serbestçe fiyatlandırma, satma, dağıtma ve ihraç etme hakları sağlanarak Tekel'i silmenin, tekelci sermayeyi hakim kılmanın (Philip Morris, Sabancı ortaklığı, R.J Reynolds Japon Tabacco vb.) bütün koşulları yaratılmıştır. Yeni Tütün Yasası ise TEKEL'i Kamu İktisadi Teşebbüsü (KiT) statüsünden çıkararak İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) statüsüne sokmakta ve bu kurumun özelleştirilme süreci de başlatılmaktadır. Şüphesiz bu, yalnızca özelleştirme değil, büyük ölçüde yabancılara peşkeş anlamını taşımaktadır; çünkü dünya tütün piyasası artık sayıları onu geçmeyen tekeller arasında tamamen paylaşılmış durumdadır. Böylece tütün üretimini kontrolleri altına alacak olan

uluslararası tekeller, karşılaşacakları en ufak bir zorlukta tütünü dışarıdan getirmek suretiyle tütün üreticisini ürkütme imkanına sahip olacaklar, fiyatları da istedikleri gibi belirleyebileceklerdir.

Sonuç, son derece açıktır: Bugün 2,5 milyon tütün üreticisinin önemli bir bölümü işsizdir. Başka bir ürünün yetişemediği kıraç topraklar boştur. Ekim yapabilen üretici ise tüccar ve tekellerin ağır baskısı altındadır. Ve nihayet, asıl önemlisi, toplam tüketici kitlesinin 17 milyonunun artık yabancı sigara içiyor olmasıdır.

• **Stratejik Bir Ürün: Buğday**

15 milyon ton dolayındaki yıllık ihtiyacına karşın 17-18 milyon tonluk üretim kapasitesi olan, Türkiye'nin buğday üretimi, 2000 yılında 10-11 milyon tona dek gerilemiştir. 2000 yılı için kg maliyeti 198 bin TL olarak hesaplanan buğdaya verilen taban fiyat ise 164 bin TL'dir. Dahası, TMO'nun ürün alımını 3,5 milyon tonla sınırlaması sonucu, alım fiyatları serbest piyasada 90 bin TL'ye kadar geriledi. Böylece üretici yeni dönemde buğday ekme gücünü de yitirdi. IMF ve DB'nin tam da bu dönemde buğday ithalatında gümrük vergilerinin düşürülmesi için hükümete baskı uygulaması çarpıcıydı. Kanun hükmünde kararname ile buğday ithalatında gümrük vergileri düşürüldü. ABD'den, Kanada'dan, AB ülkelerinden hatta Bulgaristan ve Romanya'dan buğday ithal edildi.

• **Hayvancılığın Çöküşü**

Aynı dönemde bir yandan canlı hayvan ve et ithalatı serbest bırakılırken diğer yandan hayvancılıkla ilgili kurumların özelleştirilmesi, destekleme faaliyetlerinin durdurulması da yine MF talimatları doğrultusunda gerçekleştirildi. SEK, EBK ve Yem Sanayi gibi kuruluşların özelleştirilmesinin hayvancılığa büyük zarar verdiğini, tarım bakanı da itiraf etmek zorunda kaldı. Damızlık hayvan ithalatındaki kalitesizlik, damızlık hayvan üretimindeki yetersizlik, TİGEM'lerin etkisiz kılınması, çiftçi eğitiminin yetersiz olması, kredi faizlerinin yüksekliği, ilaç ve yem fiyatlarının aşırı artışı, hayvancılığa büyük darbe vurdu. Bazı hayvan cinslerinin sayıları 1928 ve 29 yıllarındaki sayılara geriledi.

• **"Terminatör" Tohum, Tarımsal İlaç ve Tekellerin**

Egemenliği

IMF ve DB'nin direktifleri sonucunda yerel tohum üretimi ve geliştirme merkezleri çökertilirken, uluslararası tekellerin egemenliğinde olan bir tohum düzeni Türkiye'ye de hakim kılınmıştır. Bu tekeller tarafından üretilen ve genleriyle oynanarak bir tek yıllık ("terminatör") kullanılabilen yeni tohum türleri, dayatılmış ve uluslararası sözleşmelerle kabul ettirilmiştir. Özellikle, Cargill, Novartis, Monsanto, Agra gibi şirketler, genetik özellikleriyle oynanmış bitkileri patentledikleri gibi yerel bitkileri bile kendi üzerlerine patentlemektedirler. Öyle ki artık dünyanın herhangi bir köşesindeki herhangi bir köylünün "tescilsiz" tohum kullanması, "patent hırsızlığı" sayılabilmektedir. Aynı zamanda büyük ilaç firmalarıyla da birleşen tohum tekelleri, bitkilerin genleriyle oynayarak büyük bir doğa tahribatı ve henüz bütün sonuçları bilinmeyen sağlık sorunları yaratmaktadırlar. Özellikle MAI anlaşmasından sonra, tarımdaki genetik oynamalar ve hormon uygulamaları üzerindeki bütün denetim ortadan kaldırılmış, yeni-sömürge ülkelerin tarımsal alanları (ve tabii ki insanları da!) deneme tahtası yapılmıştır.

Örneğin en önemli tarım girdisi olan gübredeki oyun da bir başkadır. Gübre fiyatları 1999 yılından bu yana 7-8 kat artmıştır ve gübre talebinin %40'ı ithalat yoluyla karşılanırken, gübre fabrikalarının zarar etmesi, tamamen satılması için her türlü entrika çevrilmektedir. Gübre fabrikaları özelleşip tekelleştiği zaman yaşanacak fiyat artışları karşısında üreticinin gübre kullanması iyice azalacaktır.